

ПРЫПАВЕСЦЬ У БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ XIX-XX ст.: ГІСТОРЫЯ І ЭВАЛЮЦЫЯ ЖАНРУ

Выделяются основные характеристики и показатели классической притчи, анализируются особенности поэтики аллегорических новелл Якуба Коласа, а также прослеживается связь жанра притчи с жанрами устного народного творчества.

The author points out the main features and attributes of the classic parable, analyses distinctions of the poetics of Y. Kolas's allegorical stories, and also traces connection of the parable's genre to the genres of the folk phraseology, to the folklore on whole.

У канцы XX - пачатку XXI ст. значна ўзрасла цікавасць пісьменнікаў да іншасказання, вобразна-сімвалічнай абагульненасці, шматпланавасці зместу. Праблемы і пытанні, якія ўзнікаюць у перыяд глабалізацыі і тэхнізацыі, калі вынішчаецца традыцыйны лад жыцця, вымушаюць аўтараў шукаць тое слова, якое б здолела выканаць адказную місію выратавання.

Прыпавесць - кананічны жанр літаратуры, які ўтрымлівае ў сабе неабмежаваныя магчымасці ўздзеяння на свядомасць чалавека. Ад свайго з'яўлення да сённяшняга дня гэта мастацкая форма праходзіла пэўную эвалюцыю, але сутнасць і прызначэнне яе ва ўсе часы заставаліся нязменнымі - вучыць, выхоўваць, развіваць, ратаваць.

Вытокі гэтага жанру бяруць пачатак у глыбокай старажытнасці, калі ён бытаваў выключна ў вуснай форме. Але ўжо на пачатку свайго зараджэння прыпавесць валодала ўсімі тымі адзнакамі і вартасцямі (сэнсава-змястоўнага, структурна-марфалагічнага, функцыянальнага характару), якія пазней паспрыялі яе фарміраванню і як жанру пісьмовага слова.

У гісторыі беларускай літаратуры прыпавесць як асобны жанр упершыню сустракаецца ў творчасці Кірылы Тураўскага. Выдатны майстар аратарскай прозы, К. Тураўскі напісаў некалькі алегарычных апавяданняў, сярод якіх найбольш вядомае - «Прытча пра душу і цела». Па сваіх структурных кампанентах твор мае падабенства з класічнымі біблейскімі прыпавесцямі. Напрыклад, вобразную сістэму іншасказанняў К. Тураўскага, гэтаксама як і новазапаветных прыпавесцей Ісуса Хрыста, складаюць пераважна рэаліі паўсядзённага жыцця. Да таго ж беларускі асветнік дае тлумачэнне алегорыі, як гэта часам рабіў і Хрыстос.

Вызначальнай для разумення важнасці і неабходнасці павучальных іншасказанняў у развіцці і выхаванні чалавека як асобы з'яўляецца творчая дзейнасць Францыска Скарыны. У прадмове да Кнігі выслоўяў Саламона ён раскрываў асноўныя ўласцівасці і характарыстыкі жанру прыпавесці. Нібы заахвочваючы чытача адолець умоўнасць формы, Скарына паэтызуе іншасказальнасць і афарыстычнасць як сродкі выяўлення і ўздзеяння: «Ест бо в сих притчах сокрита мудрость, якобы мощь в драгом камени, и яко злато в земли, и ядро у вореху» (Псторыя... 1998, 124). І хоць сам беларускі першадрукар не пакінуў пасля сябе ўласных алегарычных аповедаў, усё ж асобныя элементы прыпавесці як жанру (філасофская і маральна-этычная заостранасць, наяўнасць параўнальных канструкцый алегарычнай скіраванасці, вобразаў-сімвалаў) маюць месца ў яго мудрых прадмовах да кніг Бібліі.

У эпоху Барока і Асветніцтва жанр прыпавесці адсутнічае ў беларускай літаратуры. Як мастацкая форма ён з'яўляецца толькі ў 40-я гг. XIX ст., калі выходзіць з друку твор Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях», аналізуючы які літаратуразнаўца Мікола Хаўстовіч слушна сцвярджае: «Вядома, асобныя раздзелы "Шляхціца Завальні" цалкам падыходзяць пад вызначэнне "прытча", але калі прыгледзецца "больш уважліва, дык ледзь не ўсе апавяданні адпавядаюць патрабаванням гэтага жанру» (Хаўстовіч 2002, 68). Я. Баршчэўскі, патрыёт роднага краю, меў намер распавесці пра сваю радзіму, але зрабіць гэта адкрытым тэкстам

па зразумелых прычынах ён не мог. Таму, каб здзейсніць задуманае, пісьменнік звярнуўся да мастацкай умоўнасці і пэўным чынам зашыфраваў ідэйны змест у алегарычных апавяданнях. Задача чытача - знаходзіць у тэксце ключы для дэкадзіроўкі і выяўлення падтэксту іншасказанняў (гл. Хаўстовіч 2002, 68).

Прытча мае нямала кропак судакранання з іншымі формамі пісьмовага і вуснага слова. Развіццю жанру прыпавесці паспрыяла творчасць «бацькі беларускага адраджэння» Францішка Багушэвіча. У цэнтры вершаванай «аповесці-прытчы» «Кепска будзе!» - алегарычна-сімвалічны ланцужок «лёс Аліндаркі - лёс народа - лёс Беларусі». І падобнага тыпу ланцужкі прама ці апасродкавана з'яўляюцца марфалагічным і структураўтваральным ядром твораў розных жанраў. Даследчык літаратуры Ігар Запрудскі схільны разглядаць «"Кепска будзе!" як паэму-прытчу, іншасказальнае апавяданне з павучальнай высновай» (Запрудскі 2001, 55). Падставамі для такога меркавання, на яго думку, з'яўляецца тое, што аўтар «імкнуўся да абагульнення карціны, у чым пераконвае тое, што персанажы (бацька, маці, кума, цётка і інш.) не маюць уласных імёнаў, а галоўны герой мае недарэчнае імя, і прозвішча яго высвятляецца толькі ў фінале... Сіла прадказання, наканаванасць лучаць паэму з традыцыямі антычнасці» (Запрудскі 2001, 55). Але калі гаварыць пра жанравую прыроду паэмы «Кепска будзе!», то, на мой погляд, вызначэнне яе І. Запрудскім як гіаэмы-прытчы з'яўляецца спрэчным. Тут неабходна адрозніваць уласна жанр і сутнасцю яго складовую, якая адначасова і месціцца на розных узроўнях рэалізацыі, бытавання, функцыянавання гэтага жанру і ўключае-ўбірае ў сябе ўсё багацце зместаў, пачынаючы ад камунікатыўнасці і да філасофска-псіхалагічнага бачання і ўспрымання рэчаіснасці. Трэба, такім чынам, адрозніваць прыпавесць як жанр і прыпавеснае як выяўленне ўласцівых для яе заканамернасцей, унутраных і знешніх асаблівасцей. Да гэтага варта дадаць, што як навуковая катэгорыя паняцце жанр захоўвае і павінен захоўваць сваю строгую метадалагічную карэктнасць. Думаецца, справядлівым будзе меркаванне, што як паэма згаданы твор славуэтага беларускага пісьменніка набыў новую, больш ёмістую форму ўвасаблення, сутнасць якой заключаецца ў развіцці не ўласна жанру прыпавесці, але прыпавеснага пачатку.

Стылёвыя рысы, блізкія таксама і жанру прыпавесці, знаходзім у драматычных паэмах Янкі Купалы «Адвечная песня» і «Сон на кургане». Шэраг алегарычных апавяданняў стварыў у «нашаніўскі» перыяд Ядвігін Ш. Увогуле, першая палова XX ст. выдалася даволі багатай на мастацкія формы іншасказання, якія знаходзім у Вацлава Ластоўскага, у некаторых праявічых творах Змітрака Бядулі. Зрэшты, гэтага вымагаў складаны і супярэчлівы час. На працягу ўсяго творчага шляху працаваў над алегарычнымі навісамі - «Казкамі жыцця» - Якуб Колас. І хоць у самой назве прысутнічае жанравае вызначэнне твораў, яно мае хутчэй вобразна-сімвалічны, чым канкрэтна-паняццёвы змест. Бо «Казкі жыцця» (гэтаксама як і трыпціх «Байкі жыцця» Васіля Быкава) паводле фармальных, структурна-марфалагічных, функцыянальных асаблівасцей, відаць, мэтазгодна разглядаць і аналізаваць усё ж у рэчышчы прыпавесцінай традыцыі.

Пасля Я. Коласа жанр прыпавесці ў нацыянальнай літаратуры перажываў перыяд пэўнага зацішша і як цэласная мастацкая адзінка адрадзіўся толькі ў канцы 80-х - пачатку 90-х гг. Новае жыццё даследуемага жанру ў першую чаргу трэба звязваць з імёнамі Барыса Пятровіча (Сачанкі), Янкі Сіпакова і «апостала нацыі» Васіля Быкава. Падрабязней спынімся на творчасці В. Быкава. Даследчыкі, у прыватнасці Алесь Адамовіч, даўно адзначалі прытчавы характар «лейтэнанцкай» прозы пісьменніка (аповесці «Сотнікаў», «Абеліск» і інш.). Але як самастойны літаратурны жанр прыпавесць з'яўляецца ў творчасці В. Быкава напрыканцы XX ст. і застаецца актуальнай да апошніх гадоў жыцця. Прыпавесці славуэтага пісьменніка выйшлі ў 1999 г.

асобным выданнем пад назван «Пахаджане», а таксама разам з вершальмі Рыгора Барадуліна ўвайшлі ў кнігу «Калі рукаюцца душы...» (2003).

Любая мастацкая форма характарызуецца адметнымі, толькі ёй уласцівымі законамі будовы, структуравання матэрыялу, што ў выніку дае твору права на жыццё. Прыпавесць у сваім класічным выглядзе (калі за ўзор браць біблейскія прытчы) уяўляе сабой невялікі па аб'ёме алегарычны аповед павучальна-навуцальнага характару. Прыпавесці Хрыста маюць выразны маральна-рэлігійны падтэкст. Але разам з тым гэта яшчэ і глыбока філасофскія творы, якія прымушаюць чалавека думаць, разважаць, шукаць. Актыўнае ўспрыманне ідэі - адна з тых галоўных асаблівасцей, якая павінна ўлічвацца пры аналізе алегарычнага апавядання. І ў гэтым заключаецца істотнае адрозненне жанру прыпавесці ад байкі. «У прыпавесці... няма прамой аўтарскай ацэнкі, яна вынікае з самой вобразнай сістэмы, угадваецца чытачом, які самастойна даходзіць да разумення ідэйнага сэнсу ў творчым працэсе мастацкага ўспрымання, у стварэнні» (Касеа 1977, 72).

Сцісласць, лаканічнасць, выразнасць і адточанасць думкі, шматузроўненасць зместу, уключаючы ў тым ліку і яго ідэйную складовую, скіраванасць на слухача (чытача) - найбольш характэрныя адзнакі жанру класічнай прыпавесці. У прытчы пра блуднага сына дзейнічаюць абагульненыя героі, якія з'яўляюцца носбітамі пэўнага дзейснага, не заўсёды пазітыўнага, а таксама і этычнага (у далейшым развіцці ўнармаванага) выбару. Дзеянне развіаецца дынамічна, што ў пэўнай ступені абумоўлена вусным характарам слова. Для большай экспрэсіі і даходлівасці Хрыстос уводзіць у свой аповед простую мову. У той жа час, каб не абцяжарваць увагу, каб данесці да людзей сутнасць думкі, Ён не насычае прыпавесць такімі вобразна-выяўленчымі сродкамі, як эпітэт, метафара, гіпербала і інш. Дасканаласць марфалагічна-структурнай будовы кананічнай прыпавесці заключаецца ў мінімуме аб'ёму з максімумам сэнсаў. Адзначаныя асаблівасці - тыповыя прыкметы аналітычнага твора, якім і з'яўляецца прыпавесць. Матывы даравання, пакаяння, зайздрасці-неразумення - толькі пачатковы ўзровень ідэйнага боку прытчы пра блуднага сына. Больш глыбокімі пластамі канцэптуальнасці гэтай прыпавесці можна лічыць: узровень пошуку шляхоў, выбару; узровень лёсу. У той жа час тут вылучаюцца і апасродкаваныя (ускосныя) ідэйныя ўзроўні. Здабытае дабро павінна працаваць на стваральнасць. Трэба вучыцца ўменню выкарыстоўваць напрацаванае для ўласнай і супольнай карысці. Нельга абмінуць увагай і яшчэ адзін немалаважны узровень-магчымасць вяртання. Адзначаныя пазіцыі і самі гэтыя ўзроўні могуць рэалізоўвацца кожны раз у пэўнай сітуацыі і мяняцца месцамі. Таму невыпадкова, што жанр прыпавесці вызначаецца шматпланавасцю, невычарпальнасцю зместу, і гэта адна з галоўных яго ўласцівасцей.

Прыпавесць адпачаткова бытвала толькі ў вуснай форме і ў большасці філасофска-рэлігійных традыцый з'яўлялася творам ананімным, безасабовым, а як жанр уласна літаратурны яна захоўвае сувязь з фальклорам. Аднак трэба мець на ўвазе, што жанр прыпавесці мае самыя непасрэдныя, шчыльныя стасункі не толькі з асобнымі фальклорнымі жанрамі, але і з усёй вуснай народнай творчасцю. Сувязь гэтая арганізуецца дзякуючы аднаму з вызначальных утваральных кампанентаў вуснай і пісьмовай традыцыі - архетыповасці. Увасабляюцца і рэалізоўвацца яна можа на самых розных узроўнях тэксту: фармальным, вобразным, змястоўным і інш. Прыкладам, высокая ступень алегарычнасці асобных літаратурных прыпавесцей, вобразы-персанажы якіх утрымліваюць архетыповую складовую («Аб чорце бязродым» В. Ластоўскага, «Дуб-Дзядуля» Ядвігіна Ш., «Хмарка» Я. Коласа, «Кошка і мышка» В. Быкава), збліжаюць гэтыя творы з народнымі казкамі і ў цэлым з народнай казкавай традыцыяй. У прыпавесцях многіх беларускіх аўтараў прысутнічае такі характэрны для жанру казкі элемент, як вобраз умоўнага апавядальніка. У аснову прыпавесцей «Ваўкалак» Я. Баршчэўс-

кага, «Чаму Панас стаўся ваўкалакам» В. Ластоўскага пакладзены народныя ўяўленні, згодна з якімі на вяселлі чараўнік можа ператварыць у ваўкалака аднаго чалавека або групу людзей. Пры гэтым «ваўкалакі захоўваюць здольнасць думаць і разважаць па-людску, яны пакутуюць. Калі мінаецца тэрмін чараў, ваўкалак становіцца чалавекам» (Салавей 2004, 71).

Вартасці і значэнне прыпавесці асабліва яркая вымалёўваюцца ў святле жанраў народнай фразеалогіі. Да прыкладу, пэўную праблему алегарычнага апавядання можна сфармуляваць словамі той або іншай прыказкі ці прымаўкі. Напрыклад, тэма стасункаў-узаемадачыненняў усяго жывога з роднай зямлёй адлюстравана-закадзіравана на самых розных узроўнях філасофскага, псіхалагічнага, духоўнага, грамадскага характару ў шматлікіх творах народнай фразеалогіі: «Благая тая птушка, што свайго гнязда не пільнуецца» (Беларускія прыказкі 2004, 81), «Зямелька - матка наша: і корміць, і поіць, і адзявае нас» (Беларускія прыказкі 2004, 81), «Радзіма - матка, чужына - матчына» (Беларускія прыказкі 2004, 83), «На радзіме і паміраць лягчэй» (Беларускія прыказкі 2004, 82), «Усякая сасна ў сваім бару шуміць» (Анталогія... 2002, 81), «На чужыне і голуба варонаю назавуць» (Анталогія... 2004, 82) і інш. У той жа час прыведзеныя прыказкі можна разглядаць як своеасаблівыя прыпавесці, ідэйны змест якіх укладваецца-ўмяшчаецца ў адзін радок. У сувязі з гэтым важна адзначыць наступны факт. Васіль Сёмуха пры перакладзе Бібліі ў назве першай кнігі Саламона абсалютна апраўдана ўжыў слова «выслоўе» (паводле «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы», выслоўе - «глыбокая па зместу думка, выказаная невялікай колькасцю слоў» (Тлумачальны слоўнік... 1977 I, 577). Як заўважае Уладзімір Калеснік, кніга прытчаў Саламона - «па сутнасці... своеасаблівы зборнік народных прыказак, афарызмаў на маральна-этычныя тэмы...» (Гісторыя... 1998, 122). Дарэчы, Ф. Скарына ў прадмове да гэтай старазапаветнай кнігі як сінонім да прыпавесці ўжывае царкоўнаславянскае слова «присловие».

У гісторыі літаратуры жанр прыпавесці меў розную ступень інтэнсіўнасці бытавання. У той жа час ён не быў застылы ў форме і змесце, а развіваўся. У адпаведнасці з запатрабаваннямі часу прыпавесць рэалізоўваецца ў тэмах вострых, надзённых, актуальных, змест яе напаўняецца-пашыраецца новымі ідэйнымі глыбінямі. Варта нагадаць і пра тое, што кожны пісьменнік-творчая індывідуальнасць. І асаблівасці яго стылю, бачання свету, несумненна, будуць уплываць на ўсе структурныя кампаненты жанру, у тым ліку і на паэтыку. Падрабязней хацелася б спыніцца на некаторых асаблівасцях паэтыкі прыпавесціных аповедаў Я. Коласа.

«Вытокі коласаўскай алегорыі - у народнай паэтычнай свядомасці, філасофіі быту, існавання, жыцця, вобразнасці. І нават там, дзе вобразы твораў пісьменніка найбольш выразна пераклікаюцца з вядомымі ў сусветнай літаратуры вобразамі, павучальнымі гісторыямі, Якуб Колас дае ім самабытную мастацкую трактоўку, якая адпавядае мудраму народнаму светабачанню» (Казьбярук 2001, 16).

Галоўнай дзейнай асобай пераважнай большасці прыпавесцей пісьменніка з'яўляецца Прырода. З'явы прыроды, прадстаўнікі жывёльнага і расліннага свету адухаўляюцца, выступаюць вобразамі-сімваламі. А сімволіка іншасказанняў заўсёды шматпланавая, і чытачу даецца магчымасць выявіць як мага большую колькасць сэнсаў і зместаў.

Калі для кананічных біблейскіх прыпавесцей, як ужо адзначалася, уласціва абмежаванасць, амаль да гранічнай рысы, моўна-экспрэсіўных, вобразна-выяўленчых сродкаў, то ў «Казках жыцця» як адзін з элементаў мастацкай выразнасці яны прадстаўлены даволі шырока. Я. Колас часта ўжывае трапныя параўнанні: як *грыб, вырастала гара* («Жывая Вада»), *хмарка ясная, як майская раніца* («Хмарка»), *агнявістыя бліскучыя праменні, як стрэлы* («Крыніца»), *ціхія ўзгоркі, бы хвалі рачныя* («Даль»), *дубы, як вежы*

(«Стары лес»); народныя і ўласныя аўтарскія эпітэты: *чорная хмара, глухая злосць* («Жывая Вада»), *яснае сонца, тужлівы водбліск, гара-сірата* («Крыніца»), *мудры ручаёк* («На чужым грунце»), *востры холад, дзікія горы* («Хмарка»), *ціхая ласка* («Што лепей?»), *задуменны месяц* («Супраць вады»), *непаседа Вецер* («Адзінокае дрэва»). Для большай экспрэсіі і дакладнай характарыстыкі героя пісьменнік уводзіць у тэкст твора ўстойлівыя выслоўі: *быць на шарніры, сем пятніц на тыдні, вецер у галаве* («Цвіркун»). Прырода ў «Казках жыцця» Я. Коласа жыве ў самым шырокім значэнні слова, што ў многім дасягаецца дзякуючы выкарыстанню гукаперайманняў (прыпавесці «На чужым грунце», «Што яны страцілі», «У чым іх сіла», «Як птушкі дуб ратавалі» і інш.). Не толькі эмацыянальную, але і глыбокую сэнсавую нагрузку маюць рознага плана клічныя канструкцыі. Адсутнічаюць яны ў апавяданнях «Жывая Вада» і «Ноч, калі папараць цвіце», што тлумачыцца, напэўна, мэтамі і задачамі, якія ставіў пры іх напісанні аўтар. Накладае свой адбітак на спецыфіку ўспрымання твораў такі элемент пазытыкі, як простая і няўласна-простая мова.

Стыль Я. Коласа характарызуецца падрабязнасцю, дакладнасцю, дэталёвасцю ў абмалёўцы партрэта таго ці іншага вобраза-персанажа, выяўленнем яго знешніх і ўнутраных рыс, а таксама ўсяго багацця гукаў і фарбаў спрадвечнай краіны прыроды. Гэтая асаблівасць мастацкага светабачання пісьменніка напоўніцу раскрываецца і ў яго алегарычных творах. Прырода, як ужо адзначалася, выконвае ў «Казках жыцця» адмысловую ролю. У прыпавесцях ёй перадусім адводзіцца функцыя ідэйна-змястоўная і ў значна меншай ступені - эстэтычная. З'явы прыроды, змены пораў года, дня і ночы, пейзажныя замалёўкі - не лірычныя адступленні, а ідэйны цэнтр іншасказання: «Насталі сухія гады. Апошні выдаўся такі год, што ні разу не падаў дождж за ўсё лета. Кожны дзень неба аставалася чыстым, ясным, гарачым. Усходзіла сонца, борзда сушыла расу, што блішчала ранкам, як слёзы, на лісцях расліны. А сухі вецер гуляў над зямлёю, падымаў гарачы пясок, высмоктаў апошнія сокі з зямлі. Лес, поле, луг з гаротнаю мальбою пазіралі на неба, прасілі вады прагнаць сваю смагу. Дрэвы глуха шумелі і злівалі свой шум у адну доўгую, невядомую людзям песню. Жаласна ківаліся каласы ў полі, то кланяліся зямлі, то падымаліся к небу, нібы просячы ратунку» (Колас 1973 V, 471-472).

Для жанру прыпавесці не характэрны, у адрозненне ад байкі, такі элемент кампазіцыі, як мараль. Няма яго і ў «Казках жыцця» Я. Коласа. У пэўнай ступені функцыю маралі, а таксама тлумачэння алегорыі выконваюць розныя развагі-заклучэнні філасофскага парадку, якія могуць размяшчацца ў пачатку, у сярэдзіне або ў канцы твора. У некаторых выпадках яны набліжаюцца да афарызмаў і выказваюцца або самім апавядальнікам, або тым ці іншым вобразам-персанажам: «Часамі самае маленькае знаходзіцца ў блізкай і цеснай сувязі з самым вялікім» (Колас 1973 V, 547), «Здалёку ўсё з'яўляецца нам іначай, як яно ёсць папраўдзе» (Колас 1973 V, 490), «Усюды і ва ўсім трэба мець розум і ведаць меру» (Колас 1973 V, 579) і інш. Адзначаны асаблівасці пазытыкі коласаўскіх алегарычных апавяданняў скіраваныя на роздум і маюць на мэце данесці да чытача Ідэю. А ў прыпавесці, жанры філасофскім па сваёй прыродзе і сутнасці, яна заўсёды месціцца ў глыбіні. У пэўнай ступені ўсе без выключэння структурныя адзінкі іншасказання працуюць на актывізацыю думкі чытача і яе наступнае ўзыходжанне па шляху Пазнання.

Аналіз жанру прыпавесці надзвычай актуальны ў святле сучасных сацыякультурных працэсаў і заканамернасцей развіцця літаратуры. Карэнным чынам змяніўся лад жыцця чалавека, прастора яго жыццядзейнасці, напрамкі прыкладання інтэлектуальных і фізічных здольнасцей. Але пытанні філа-

софскага, псіхалагічнага, духоўнага, маральна-этычнага парадкаў па-ранейшаму застаюцца надзённымі. А прыпавесць якраз і мае сваёй галоўнай мэтай даць адказ на гэтыя праблемы.

ЛІТАРАТУРА

- Анталогія беларускай народнай прыказкі, прымаўкі і выслоўя / Уклад. А.С. Фядосік. Мн., 2002.
- Салавей Л. Ваўкалак // Беларуская міфалогія: Энцыкл. слоўнік. Мн., 2004.
- Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / Склад. Ф. Янкоўскі. Мн., 2004.
- Біблія: Кн. Сьвятога Пісаньня Старога і Новага Завету: Кананічныя / У беларус. пер. В. Сёмухі. Duponville (USA), 2002.
- Гісторыя беларускай літаратуры: Старажытны перыяд / Пад рэд. М.А. Лазарука, А.А. Семяновіча. 4-е выд., стэр. Мн., 1998.
- Запрудскі І. Новыя аспекты вывучэння творчасці Францішка Багушэвіча // Роднае слова. 2001. № 3. С. 52-56.
- Казьбярук У. «Зямля – аснова ўсёй айчыны» // Колас Я. Новая зямля. Казкі жыцця: Паэма, апавяданні. Мн., 2001. С. 5-16.
- Касемаа Я.Э. О притче в современной советской прозе // Вестн. Ленинград, ун-та. 1977. № 8. С. 71-75.
- Колас Я. Збор твораў: У 14 т. Мн., 1973. Т. 5.
- Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5 т. Мн., 1977. Т. 1.
- Хаўстовіч М. Прытча ў творчасці Яна Баршчэўскага // Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзяржуніверсітэта: Навук. зб. / Пад агульн. рэд. М. Хаўстовіча. Вып. трэці. Мн., 2002. С. 63-78.

Паступіў у рэдакцыю 23.01.07.

Раман Юр'евіч Дубашынскі - аспірант Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі. Навуковы кіраўнік - доктар філалагічных навук, член-карэспандэнт НАН Беларусі С.С. Лаўшук.